

ПРЕДЛОГ НАЦИОНАЛНОГ ОКВИРА КВАЛИФИКАЦИЈА

Џон Вест

Увод

1. Овај документ је покушај да се на што једноставнији начин дође до предлога Националног оквира квалификација*. Израђен је тако да подржава вођену дискусију која се фокусира на конкретним предлозима. Очекује се да се кроз овакву дискусију могу идентификовати одговарајуће карактеристике и решења, као и суштински проблеми.

2. Како би се даље подржала поменута дискусија израђен је комплементарни документ под називом *Коментар предлога за НОК у Србији*. Овај документ представља образложење предлога, бави се потенцијалним тешкоћама и низом алтернативних решења. Овакве алтернативне могућности се могу користити без угрожавања суштине оквира који је овде представљен.

3. Овај документ се ослања на раније израђене документе у Србији, заправо на:

- Концепт средњег стручног образовања у Србији (2004);
- Политика и стратегија развоја средњег стручног образовања у Србији (2005) – *Зелени папир* ;
- Политика и стратегија развоја средњег стручног образовања и обуке у Србији (2005) – *Бели папир* ;
- Политика и стратегија акредитације и сертификације у средњем стручном образовању и континуираном образовању одраслих у Србији, *М. Деспотовић* (2005);
- Методологија развоја наставног плана и програма ССО и образовања одраслих, *Van Engelshoven et al* (2005)

Коментар се бави одступањима предлога у односу на оно што је речено о акредитацији и сертификацији у претходним документима.

4. Овде изложени предлог има за циљ да се искористе у највећој могућој мери постојеће институције и надлежности. Ово у теоретском смислу можда није најидеалније (ни у једној другој земљи се не каже да може да буде), али напредак се више огледа у томе да се постојеће институције прилагоде новим улогама насупрот успостављању безброј нових институција.

5. Предлог је подељен на следеће делове :

- А. Преглед циљева НОК-а .
- Б. Предлагање нивоа које би требало користити.
- В. Предлагање типова квалификација које би требало укључити.
- Г. Описивање функција које треба извести како би НОК функционисао.
- Д. Предлагање ко би изводио ове функције .

Последњи део (Ђ) наводи даље активности које би биле потребне, уколико се ови предлози прихвате.

---

* Термин «квалификација» који се користи у овом документу дефинисан је у Зеленом документу (стр, 31) «Квалификација је формално признање да је особа која поседује одговарајуће знање, вештине и компетенције способна да обавља одређене радне (професионалне) улоге и функције или је остварила одређене исходе учења дефинисане акредитованим програмима/модулима» .

A. Циљеви НОК-а

6. Циљеви НОК-а су добро постављени у *Политици и стратегији развоја ССО у Србији* (стр, 18):

- Осигуравање да су квалификације одговарајуће и релевантне економским и друштвеним потребама ;
- Побољшање приступа, флексибилности и развоја стручног образовања;
- Побољшање квалитета формалног и неформалног стручног образовања;
- Обезбеђивање услова за дефинисање и усаглашену примену стандарда образовања;
- Обезбеђивање услова за реализацију стручног образовања (у формалним и неформалним системима) заснованог на стандардима квалитета;
- Осигуравање међународног признавања стручних квалификација стечених у Србији .

7. Бели папир *Политика и стратегија развоја стручног образовања и обуке у Србији* је још детаљнији:

“Национални оквир квалификација (НОК) је систем где су све квалификације усаглашене са националним критеријумима квалитета и процедурама које су захтеване на једном нивоу у хијерархијском редоследу нивоу у чему се огледа пораст потреба и сложености. НОК ће обухватити све квалификације стечене у програмима ССО формалног и неформалног система.

Оквир би требало да се састоји од низа нивоа и усаглашене терминологије за описивање исхода учења и квалификација. Нивои НОК-а би требало да буду дефинисани путем дескриптора који дефинишу типичне исходе за сваки ниво ....Посебно важно је :

- Успостављање посебног тела или институције одговорне за управљање развојем НОК-а;
- Прилагођавање система класификација и сагласност о дефинисању нивоа квалификација на начин који би био у складу са ЕОК-ом;
- Усвајање правила и процедура за израду квалификација;
- Усвајање правила и процедура за оцењивање и сертификацију;
- Усвајање правила и процедура за акредитацију институција које изводе обуке и неформално образовање.”

8. Морамо наравно, прихватити чињеницу да циљеви *Зеленог папира* не могу бити остварени само НОК-ом, већ НОК може бити олакшица у том процесу. Концепција *Белог папира* пружа јасан сет директних циљева који се посебно односе на :

- Нивое који су усклађени са ЕОК-ом;
- Укључивање неформалног образовања ;
- Јасност у вези надлежности и процедура за израду, оцењивање и сертификацију квалификација и акредитацију установа које пружају обуке које воде ка томе.

Наредни предлози се односе на сваку од ових тема.

Б. Нивои

9. Предлажу се четири следећа нивоа са дескрипторима*

НИВО	ДЕСКРИПТОР
I	Препознаје функционално знање и вештине које се редовно користе у специфичном пољу занимања, укључујући способност разумевања детаљних инструкција и идентификовања оперативних проблема. Одговорност и поузданост се спроводе уз надзор или у контролисаној средини. Пuteви даљег учења су јасно дефинисани.
II	Препознаје систематизовано знање и специфичне вештине у дефинисаном стручном подручју, уз примену неопходне теорије. Захтева се компетенција за независно обављање задатака и решавања обичних проблема у подручју струке. Доступни путеви даљег учења захтевају избор и иницијативу.
III	Препознаје релевантно знање у ширем подручју струке заједно са техничким вештинама и теоретским разумевањем процеса рада. Захтева се компетенција идентификовања широког спектра проблема и могућности усавршавања у оквиру административног система или система контроле, уз способност предлагања мера и потребних ресурса за њихово спровођење. Може се захтевати и способност давања инструкција и усмеравања осталих. Доступни путеви даљег учења захтевају посвећеност и основе теоретског разумевања.
IV	Препознаје примену специјалистичког знања или знања на вишем нивоу и техничких вештина, уз поштовање теоретских основа. Захтева се компетенција усмеравања обучених тимова, као и предвиђање критичних проблема у оквиру подручја специјализације, као и спецификовање начина за њихово решавање. Доступни путеви даљег учења захтевају само-усмеравање и способност развијања даљег теоретског разумевања.

10. Разрађена верзија се налази у прилогу. Из приложеног се види да представљени нивои одговарају нивоима 2, 3, 4 и 5 ЕОК-а.

11. Овде су предложени нивои у оквиру српског ССО; квалификације у оквиру ових нивоа би акредитовала тела о којима ће бити речи касније у овом документу. У јавној презентацији, ово ће бити предност у представљању нивоа заједно са онима у универзитетском систему, што би значило - следећи *Болоњу* – да би требало додати 3 нивоа.

12. Свака акредитована квалификација као део НОК-а јасно ће означавати ниво у свом називу .

---

* Ови дескриптори су произашли уз помоћ Фокус групе која је била консултована у вези са овом темом.

В. Типови квалификација

13. Предлаже се да се садашњи систем диплома огледа у критеријумима за акредитацију у оквиру НОК-а. Ово значи да неће бити потребе за радикалном променом њиховог трајања или циљева (иако ће наравно бити потребно да појединачне дипломе поштују критеријуме НОК-а) Одлике постојећег система могу се описати на следећи начин:

- Првобитно је намењен за младе у оквиру формалног (и неформалног) процеса ССО;
- У оквиру трајања од (3 или 4 године за школске дипломе , 2 године за квалификације које се стичу путем више школе);
- Централно су израђени, са новим или замењеним додатним профилима, који су израђени као пилот неколико година пре него што ће се реализовати;
- Могућност интегрисања у опште образовање према планираним програмима;
- Изводи се у оквиру признатог система државне школе.

14. Јасно је наравно, да овакве дипломе саме по себи не могу одговорити на потребе заинтересованих и тржишта рада коме су потребни признати обучени радници. Ово је посебно случај са одраслима који желе да се обуче и преквалификују за специфично занимање које се тражи на тржишту рада. *Концепт* говори «сертификацији краткорочних обука у оквиру стручног образовања» (стр, 39), а *Зелени папир* још експлицитније упућује на «оквире сертификата и диплома, које су у сагласности са националним оквиром квалификација» (стр, 31). Г-дин. Деспотовић (2005) разматра два типа квалификација (стр, 13).*

15. Због тога се за други препознати тип квалификација ССО предлаже да буде признат НОК-ом. То могу бити Државни сертификати који би имали следеће карактеристике:

- Били би доступни само одраслима старијим од 25 година;
- Представљали би сведочанство о неопходним вештинама, знању и компетенцијама за појединачна занимања или важне функције посла;
- Не било исто трајање потребно за стицање сертификата, што би зависило од сертификата;
- Иако наставни планови и програми могу бити израђени на централном нивоу, постоји могућност за локалне организације да изложе и поднесу предлоге за одобрење;
- Док школе могу (уз одобрење МПС-а) нудити и издавати Државне сертификате, остале институције могу бити акредитоване да раде исто тако;
- Било би допуштено, мада не и обавезно, за специфичности појединачних Државних сертификата да се укључе захтеви за приоритетне нивое квалификација или радног искуства које ученици треба да стекну.

16. Свака квалификација акредитована као део НОК-а, наводиће у свом наслову било да је диплома или државни сертификат.

17. Не претпоставља се да би државни сертификат на нижем нивоу него диплома. Ниво који им одговара зависиће од постављеног исхода и њиховог односа према дескрипторима нивоа, горе предложених.

18. Диплома и државни сертификат у сличној области могу имати исти назив (наравно, разликоваће се као диплома или сертификат). Дефинисање и одређивање одговарајућег назива било би у надлежности Тела за квалификације (види доле).

---

* Господин Деспотовић је видео два типа квалификација које су повезане (делимично) кроз заједничку модуларну структуру. Ово је размотрено у *Коментару*.

19. Предлаже се да на почетку израде НОК-а сви одобрени образовни профили у ССО буду укључени као одобрене и признате дипломе. Било какве ревизије или нове дипломе ће морати да подлежу процедурама НОК-а.

Г. Функције у оквиру НОК-а

20. Током израде претходног документа постало је јасно да треба обавити следеће активности како би НОК Србије функционисао:

Успоставити нивое и типове квалификација

Потребан је детаљан опис нивоа тако да се различите квалификације могу сврстати у одговарајући ниво. Уколико различите типове квалификација треба разликовати (како се предлаже) онда оне морају бити и јасно дефинисане.

Дефинисати који ниво и тип одредити за појединачну квалификацију

Потребно одлучити како класификовати било коју појединачну квалификацију, с обзиром да ће то бити део њеног назива.

Дефинисати прихватљив и јединствен назив за сваку појединачну квалификацију

Део назива квалификације ће указивати на ниво, као и тип, али свако назив треба да буде кратак, разумљив и прихватљив како би се избегла забуна.

Развити и одржавати секторску класификацију

У Србији је уобичајено класификовање квалификација у широком сектору, у школском систему, као и у званичној номенклатури. Ово ће бити од помоћи у представљању квалификација јавности и укључивању социјалних партнера у дискусију. Можда ће бити потребно адаптирати класификацију с времена на време и донети неке одлуке везане за теже случајеве.

Разрадити стандарде ССО

Стандарде обуке до којих воде дипломе и државни сертификати треба да формулишу експерти из те области и социјални партнери који су укључени у тај процес.

Валидност ССО стандарда

Коначно треба одлучити да ли да стандарди обуке осликавају потребе тржишта рада и када их треба ревидирати.

Развити наставне планове и програме

Треба израдити наставне планове и програме, било на централном или локалном нивоу, који воде ка стандардима.

Успоставити захтеве и критеријуме оцењивања

Развити процедуре и успоставити их како би ученици на задовољавајући начин остварили стандарде обуке. Они могу варирати од обима који је разрађен или заснован на општим смерницама.

Акредитовати организације које могу изводити обуке

Треба донети одлуку о томе које организације могу примати ученике који би похађали програме који воде ка признатим квалификацијама и издавали дипломе или државне сертификате полазницима који су успешно завршили програме. Биће потребно испунити одређене услове за акредитацију и могу се захтевати различити услови за различите квалификације (на пример опрема или одређено искуство и квалификације наставника).

Надгледати акредитоване организације

Потребно је обезбедити одређене мере које би осигуравале да акредитоване организације и даље испуњавају услове акредитације.

Издавање званичних докумената за оне које су успешно завршили програме (сертификовање)

Потребно је јасно дефинисати тело које би било надлежно да издаје сертификате полазницима, тј. онима који су стекли квалификације.

Вођење евиденције о онима који су стекли квалификације

Полазници могу некада изгубити своје документе и може бити расправе које је стекао , а ко није квалификацију. Зато је потребно да постоји систем замене или провере диплома и државних сертификата.

Истражити жалбе

Полазници се могу жалити да на непоштен начин нису добили диплому или сертификат. Зато је потребно да постоји надлежно тело коме би се они могли обратити и које би истражило читаву ствар.

Промовисати НОК

Ово је важно, уколико јавност и послодавци не знају о овој теми и не разумеју принципе. Сасвим су очекиване додатне међународне дискусије на тему поређења ЕОК-а и НОК-а.

Д. Организације које могу изводити ове активности

21. У табели доле предложене су организације/институције које могу обављати ове активности. Као што је већ речено, циљ предлога је колико је то могуће да се ове функције обављају у постојећим организацијама. Но, у предлогу се разматра и стварање релативно малог Националног надлежног тела за квалификације, које је већ разматрано у некој форми или претходним документима, али у различитим облицима и мало различитим идејама о извршном телу. Неки кратки коментари о самој природи функција су дати у колони *Запажања*:

Функција	Одговорна организација	Запажања
Успоставити нивое и типове квалификација.	Биће регулисано законском процедуром	Можемо очекивати да се нивои и описи неће мењати често. Успостављањем истих законом доприноси се валидности и сталности.
Одредити који ниво и тип доделити којој квалификацији .	Национално тело за квалификације било би одговорно за увођење нивоа у закон и додељивања назива квалификацијама.	Посебно тело које би се бавило овим обезбедило би сличне процедуре за добијање диплома и националних сертификата, тако да се све што је исто, али и адекватне разлике могу правилно испоштовати.
Развити и одржавати класификацију по подручјима рада	Национално тело за квалификације би радило ово. Дипломе, као и сертификати у одређеном пољу би биле смештене у оквиру исте класификације по подручју рада.	Можда ће бити потребно мењати класификацију по подручјима рада и биће сигурно неколико нејасних случајева. Важно је да су дипломе и национални сертификати који се односе на иста или слична занимања припадају истој групи. Класификација по подручјима рада такође пружа структурну основу за социјалне партнере.

---

* У документу *Концепт* се разматра «Центар за акредитацију» (стр. 31). Како се излаже у *Зеленом папиру* ова улога би могла бити додељена Центру за стручно и уметничко образовање, коме би био надлежан Национални савет ССО, док би како стоји у *Белом папиру* ова улога била додељена предложеном Националном савету за ССО, уз подршку Центра за стручно и уметничко образовање (стр. 33) . Професор Деспотовић као што се разматра у документу *Концепта* предлаже одвојени «Центар за акредитацију» који би функционисао по инструкцијама Националног савета за ССО. Кратка анализа различитих приступа дата је у тексту *Коментари*, али детаљан плански рад треба урадити на успостављању и надлежностима Националног тела за квалификације.

Функција	Одговорна организација	Запажања
Разрадити стандарде ССО (исходи ССО)	Ово би могао да ради Центар за стручно и уметничко образовање. Стандарди релевантни за националне сертификате били би подгрупа оних који су релевантни за дипломе фокусирани на суштинске захтеве занимања. У делу <i>Коментари</i> биће дискусије да ли ово представити у заједничкој модуларној структури.	У оквиру ових предлога Центар за стручно и уметничко образовање је виђен као техничко и развојно тело, пре него законско надлежно тело које би доносило коначне одлуке. (видети <i>Коментаре</i>). Експерти међу социјалним партнерима и тимовима наставника били би укључени у израду стандарда. Општа методологија била би договорена са Националним телом квалификација.
Валидност стандарда (исходи ССО)	Коначну одлуку о адекватности стандарда ће донети Национално тело за квалификације.	Од Националног тела квалификација се очекује да окупи социјалне partnere који би поставили валидне стандарде. Ово се развити и сталне секторске комисије.
Развити наставне планове и програме	Одељење за наставне планове и програме Завода за развој образовања би радило на овом питању за дипломе. Центар за стручно и уметничко образовање може предложити модел наставних планова и програма за државне сертификате у области занимања који се сматрају важним (нпр. кроз пројекте који се финансирају), али исто тако би било могуће да акредитоване институције предлажу своје наставне планове и програме.	Није предложено да Национално тело за квалификације има улогу одобравања наставних планова и програма за дипломе, а ту функцију тренутно обавља МПС на основу савета и инструкција одељења за наставне планове и програме. Не би било економично израдити наставни план и програм на централном нивоу за улазни ниво државних сертификата (видети <i>Коментар</i>). Уместо одобравања наставних планова и програма сваког појединачне институције за образовање одраслих, Национално тело за квалификације ће спроводити контролу над условима и захтевима акредитације и оцењивања.

Функција	Одговорна организација	Запажања
Успоставити услове оцењивања	За дипломе, то би било у надлежности Центра за стручно и уметничко образовање уз опште инструкције Националног тела квалификација. За државне сертификате Центар за стручно и уметничко образовање би спецификовао природу оцењивања, опет уз смернице Националног тела квалификација.	Национално тело за квалификације би објавило опште смернице оцењивања, које се могу разликовати од подручја до подручја и међу нивоима квалификација. Ово питање би могао Центар за стручно и уметничко образовање да детаљно разради уз поштовање појединачних квалификација.
Акредитовати организације које могу нудити сертификате	То је МПС за школе. МПС такође може акредитовати и друге институције, што се односи на националне сертификате.	Национално тело за квалификације би објавило критеријуме акредитације уз сагласност МПС-а, за организације које нису школе. У оквиру овога би било потребно приложити доказе за могућност израде одговарајућег наставног плана и програма.
Надзирати акредитоване организације	Као што је горе наведено. МПС би имало пуномоћје да другим надлежним телима додели надзорне активности .	Биће случајева где ће МПС радије желети да укључи друга министарства или јавне институције у извођење надзорних активности, пре него школе.
Издавање докумената	Ово би радиле школе или организације за обуку одраслих, користећи формате које је поставило Национално тело за квалификације.	Било би доста ефикасније да се документи издају на локалном нивоу, но потребно је вршити контролу којом би се осигурало да их само акредитоване установе могу издавати и да документи садрже назив који је одобрило Национално тело за квалификације.
Водити евиденцију о лицима која су стекла квалификације	МПС за дипломе. Национално тело за квалификације за државне сертификате .	Било би бесмислено мењати тренутни начин издавања диплома, али је потребно да постоји централни регистар оних који су стекли државне сертификате, с обзиром да организације за обуку одраслих неће можда увек постојати.

Функција	Одговорна организација	Запажања
Истраживање жалби	МПС за дипломе и државне сертификате .	У Србији је уобичајено да се за озбиљне притужбе стижу до министара. Може се очекивати да ће министар тражити од Националног тела квалификација да испита жалбу, али то тело не би давало коначни суд.
Промовисати НОК	Национално тело за квалификације	Наравно, да се треба надати да ће све стране помоћи у промовисању НОК-а, али Национално тело за квалификације би требало да има посебну улогу у планирању и одржавању читаве кампање.

22. Види се да је општа намера ових предлога да се:

- са МПС-ом успостави контрола и надзор школа и надлежних институција за обуку одраслих;
- фокусира на рад Националног тела квалификација на формалне кораке одобрења квалификација, учешће социјалних партнера и објављивање критеријума;
- фокусира на рад Центра за стручно и уметничко образовање (који се односи на квалификације) око формулисања и организовања стандарда и заједничких техника оцењивања;
- омогући Одељењу за наставни план и програм да се фокусира на педагошке приступе и опширнији средњошколски наставни план и програм.

Ђ. Области непосредног даљег рада

23. Ако ови предлози буду прихваћени, следеће области рада се сматрају важним за даљи рад:

- Потврда или допуна дескриптора нивоа у НОК-у;
- Расправа о природи државних сертификата и посебно о томе да ли ће они бити недоступни млађима од (предложених) 25 или ће бити у оквиру већ постојећих нивоа квалификација ;
- Успостављање, руководство и надлежности Националног тела квалификација;
- Припрема почетне секторске класификације која се односи на тренутна «подручја рада» која се користе у школском систему и *Номенклатури* како би се користила заједничка међународна класификација (ISCO, ISIC);
- Да ли ће бити од користи да се посебна организација бави израдом стандарда обуке (исхода) чиме би се обезбедила веза између диплома и државних сертификата (види Коментар);
- Предлагање система за обезбеђивање валидности стандарда обуке и улоге социјалних партнера у овоме;
- Формулисање критеријума акредитације за организације које нису део формалног система и нивоа посебних програма (засновано на ранијем раду професора Деспотовића);
- Испитивање захтева за ресурсима који се тичу акредитације и надзора неформалних институција које обезбеђује МПС.

Јул 2006

ПРИЛОГ

НИВОИ НОК-А: РАЗРАЂЕНА (ПОЈАШЊЕНА) ВЕРЗИЈА

НИВО	Одреднице образовања/рада*	ОБРАЗОВАЊЕ	УЛОГЕ НА ПОСЛУ	НАПРЕДОВАЊЕ
I	<i>Предвиђа до 2 године стручног образовања</i> <i>Руковалац / Помоћник</i>	Користи основно, функционално, стручно знање и заједничке мануелне вештине за специфично подручје занимања на систематичан и поуздан начин. Способан да разуме усмене и писмене инструкције.	Поуздано обавља рутинске задатке на послу у датој ситуацији као део тима или асистира надређеним радницима. Способан да идентификује проблем када се појави и адекватно извести остале о томе.	Припрема ученика да даље развија своје компетенције у овој области и да уз даљу обуку и искуство стекне више одговорности.
II	<i>Предвиђа до 3 године стручног образовања</i> <i>Обучен радник/занатлија</i>	Примењује систематизовано стручно знање у датој области, релевантне теорије и бира одговарајућа средства и методе. Користи добро дефинисане вештине занимања, релевантне кључне компетенције и ставове на координиран начин.	Независно и примењиво користи специфични оквир вештина у различитим контекстима. Користи успостављене процедуре да идентификује и примени специфичне вештине и одређене проблеме који се могу појавити у непредвиђено време.	Омогућава ученику да има користи од стеченог искуства које води ка вишим нивоима компетенција у датој области и усмерава даље мање обучене раднике. Ако постоји заинтересованост и способност, омогућена је проходност ка обукама и извршењу посла у ширим, повезаним областима.
III	<i>Предвиђа до 4 године стручног образовања</i> <i>Техничар</i>	Поседује знање из широке стручне области омогућавајући разумевање техничких и административних процеса. Примењује знање заједно са техничким вештинама и кључним компетенцијама у одговарајућим околностима.	Ради независно и упућује друге у успостављени систем контроле. Обаља редовну контролу и идентификује широк спектар проблема, одређујући начине за решавање, примењујући процедуре на одговарајући начин. Предлаже побољшања у оквиру успостављеног процеса.	Омогућава напредовање и проходност у вишем и високом образовању. Уз искуство и одговарајућу обуку развиће специфичне техничке вештине и/или преузети одговорност за надзор тимова и за процесе контроле.
IV	<i>Виша школа</i> <i>Виши техничар (техничар са</i>	Поседује и примењује специјалистичко или стручно знање на вишем нивоу уз одређени степен потпуног разумевања теоретских	Надгледа остале или интервенише као надлежна особа у процесу рада или води специфичне процесе у оквиру своје струке. Поштује	Омогућава проходност и напредовање ка факултету. Уз искуство и обуку може напредовати до позиције признатог експерта у

	<i>вишом школом)</i>	основа, заједно са релевантним техничким вештинама.	критичке аспекте рада и предвиђа могуће проблеме користећи спектар техника за решавање.	одређеној области, шефа техничког одељења или мањих позиција у оквиру руководства организације.
--	----------------------	---	---	---

* Референце се односе само на постојећи систем и не чине део дескриптора